

Дино Буццати (Италия)

ҲАВО ШАРЧАСИ

Якшанба куни эрталабки тоат-ибодатдан сўнг икки авлиё – улардан бирини Онето, иккинчисини Котиб деб аташарди – “Миллер” фирмасининг қора чарм сирилган оромкурсиларига қулайгина жойлашиб олиб, пастга – Ерга қарадилар-да, бу ажойиб-ғаройиб одамлар қавми нималар билан машғуллигини аниқлашга уриндилар.

Менга шуни айт-чи, Котиб, – сўради авлиё Онето узоқ муддатлик сукунатдан кейин, – сен ўз ҳаётиңда бахтли эдингми?

Шуям гап бўлибди-ю! – кулиб жавоб қилди ҳамсуҳбати. – Ерда ҳеч ким бахтли бўлолмаслигини билиб туриб сўрайсан-а!

Шундай дея у чўнтагидан бир кути “Мальборо” чиқарди.

Чекасанми?

Раҳмат, бажонидил, – деди авлиё Онето, – одатда эрталаблари ўзимни чекишдан тияман-ку, бироқ бугун байрам шарафига... Ҳар қалай, ўйлашимча, айрим ҳолларда...

Сен ўзинг-чи, шу “бахт” деганларини ақалли бирон марта ҳис қилганмисан? - унинг гапини бўлди Котиб.

Ўзим-ку, ҳис қилмаганман, бироқ аминманки...

Яхшиси, сен анавиларга қара, қара! – хитоб қилди авлиё Котиб, пастга имлаб. – Улар бир неча миллиард, бугун якшанба, бунинг устига, айни субҳидам – энг ёқимли пайт, об-ҳавонинг ҳам яхшилигини қара – офтоб чарақлаб турибди, бироқ жазирама эмас, майин шабада, дарахтлар билан ўт-ўланларнинг айни гуллаб-яшнаган пайти. Устига устак, уларнинг Ерида “иктисодий мўъжиза” – гўё барча мурод-мақсадига етган. Хўп, ўша миллиардлар орасидан ақалли биттагина бахтиёр одамни кўрсат-чи менга, ақалли биттасини – ундан кўпини талаб ҳам қилмайман. Агар топиб бера олсанг, сени қойилмақом тушлик билан меҳмон қиламан.

Яхши, – деди Онето ва шошилмасдан нигоҳи билан пастдаги чумоли уясидек ғужғон ўйнаган митти сайёрани элак-элак қила бошлади. Бирданига омаднинг кулиб боқишига умид қилиш кулгили эди: бу ишда камида бир неча кунлик серзаҳмат тадқиқот юритиш керак бўлади. У бунинг яхши тушунарди, бироқ барибир таваккал қилишга тўғри келади. Котиб мийиғида кулганича унинг ҳаракатларини диққат билан кузатиб турди (мийиғида кулгиси заҳарханда эмас, беғараз кулги эди, акс ҳолда унинг нимаси авлиё бўлди!)

Омадни қара, топганга ўхшайман! – Онето оромкурсидан сапчиб туриб бирданига кичкириб юборди.

Қани, қаерда?

Ана, майдонда! – шундай дея адирликдаги оддий бир шаҳарчани бармоғи билан нуқиб кўрсатди. – Ана, одамлар черковдан чиқиб келяпти-ку... ана, қизалоқни кўряпсанми?

Оёқчалари қийшиқ қизалоқми?

Ҳа-ҳа... Фақат диққат билан қара, назардан қочирма.

Тўрт яшар Нореттининг ростдан ҳам оғир ҳасталикдан кейин оёқчалари андак қийшиқ, ингичка, нимжон бўлиб қолган эди. Уни онаси қўлидан етаклаб кетаётган эди. Кўринишларидан камбағалгина оила экани аниқ-равшан сезилиб турар эди. Тўғри, қизалоқнинг эғнида гул қадалган оппоққина якшанбалик кўйлак эди, лекин бу ҳам онага, афтидан, анчагина қимматга тушгани аён эди.

Черков эшигининг олдида гул сотувчилар гавжум эди. Айримлари авлиёлар тасвирланган иконалар ва медалларни сотмоқда эди. Афтидан, шаҳарнинг авлиё ҳомийсига бағишланган байрам нишонланмоқда эди. Бошқа бирлари ҳаво шари билан савдо қилмоқда эди. Унинг бош устида турли рангдаги ҳаво шарчаларининг ажиб гулдастаси муаллақ парвоз қилиб турар ва салгина эпкинга гўзал тебранмоқда эди.

Мана, қизалоқ ҳаво шарчалари сотувчисининг олдида қотиб қолди-да, онасига буткул мулзам қилувчи бир табассум билан унсиз илтижога лимо-лим кўзларини қадади. Бу қарашда шунақанги қизғин хоҳиш-истак, шунақанги қалб изтироби ва иштиёқи зухур кўрсатиб турар эдики, унинг қаршисида дўзах ҳукмдори ҳам чидаёлмай қолган бўларди. Эҳтимол, бундай фавқулодда кучга фақатгина бола нигоҳи эга бўлади (балки калтак еган итнинг нигоҳи ҳам!), чунки улар кичкинтой, заиф-оғир ва маъсум-беғубордирлар.

Шунинг учун ҳам руҳшунослик илмини яхшигина биладиган авлиё Онето қизалоққа эътибор қаратди. У шундай мулоҳаза юритди: шарчага эга бўлиш истаги шу қадар кучлики, агар Худо бериб онаси бу истакни қондирса, қизалоқ, шак-шубҳасиз, бахтли бўлади – эҳтимол бу бахт узоқ давом этмас, кўпи билан бир-икки соатга чўзилар, лекин барибир у чинакамига бахтли бўлади. Ана ўшанда у гаровда енгиб чиқади.

Авлиё Онето пастда, шаҳарча майдонидаги манзарани аниқ кузата оларди, бироқ қизалоқ онасига нима дегани-ю онаси унга нима деб жавоб қилганини эшитолмасди. Бу ҳеч ким ҳеч қачон тушунтириб беролмайдиган ғалати зиддият эди: жаннатдаги авлиёлар баайни қудратли телескопдан қараётгандек Ер юзида нималар бўлаётганини аниқ-тиник кўриб турардилар. Бироқ Ердаги шовқин-сурон, бақир-чақир, умуман, товуш ва овозлар тепага етиб келмасди (ҳар қалай, кейинроқ амин бўламизки, фавқулодда камдан-кам учрайдиган ҳолатлар бундан мустасно). Бу авлиёларнинг асаб тизимини кўча ҳаракатларининг ёввойи шовқин-суронларидан асраб-авайлаш мақсадида кўрилган чора бўлса керак-да.

Она Нореттининг қўлчасини силтади, шунда Онето дафъатан қаттиқ кўрқиб кетди. Чунки одамлар орасида анчагина кенг тарқалган қабихлик қонуниятига мувофиқ равишда ҳаммаси кутилганига батамом зид яқун топмоғи мумкин эди.

Зотан, Нореттининг маъсум нигоҳларида аён кўриниб турган сидқидил ўтинч олдида жаҳоннинг энг мустаҳкам зирҳ билан қопланган лашкарлари ҳам ожиз қолишлари муқаррар эди, аммо-лекин муҳтожлик бундан истисно. Муҳтожлик унга бемалол бардош бериши мумкин: ҳувиллаган бўм-бўш чўнтакда юрак ҳам, меҳр-шафқат ҳам йўқ! Қандайдир бир кичкинтой қизалоқнинг дарди-дунёси, хоҳиш-истаги билан ҳисоблашиб ўтирадимиз у!

Яхшиямки, Нореттини ўрнидан кўзғотишга онанинг кучи етмади. Қизалоқ ўша-ўша онасидан кўз узмай тикилиб тураверди ва бу қарашнинг кучи, агар бунақаси мумкин

бўлса, яна-да қатъиятлироқ, яна-да қайсарроқ моҳият касб этди. Авлиё кўрдик, она сотувчига нимадир деб, қўлида бир неча чақаларни санади-да, узатди. Қизалоқ эса, жажжи бармоқчаси билан оч-сарик шарчага ишора қилди. Сотувчи боғламдаги энг таранг, энг чиройли бир шарни чиқариб узатди.

Энди Норетта онаси билан ёнма-ён одимлар экан, ўзига ишонмай кўзларини катта-катта очиб, қадамларига мос равишда ипча устида қувнаб сакраклаётган шарчага термуларди. Ана шунда авлиё Онето қув табассум қилиб авлиё Котибни тирсаги билан туртиб имлади. Котиб ҳам табассум қилди: авлиёлар гаровда ҳамиша ютқазигга тайёр, агарда бу инсоний ғам-кулфатни зиғирча камайтира олса!

Сен кимсан, эй Норетта, якшанба куни субҳидамда кадрдон шаҳарча майдонини қўлидаги шарча билан кесиб ўтаётган қизалоқ? Сен – черковдан чиқиб келиб, бахтиёрликдан порлаб турган келинчаксан, сен – эришилган ғалабани нишонлаётган маликасан, сен – ҳайратдан ўзлигини йўқотган оломон елкасига кўтарган ғоятда гўзал ва хушовоз хонандасан, сен – оламдаги энг бой ва гўзал аёлсан, сен – улкан ва бахтиёр муҳаббат, гул, мусиқа, ой, ўрмон ва қуёшсан, сен – шуларнинг барчасисан... Чунки оддийгина бир шиширилган шарча сени шундай бахтиёр қила олди. Ва сенинг бемажол касал оёғинг энди касал эмас, энди у Олимпиадада лавр гулчамбарига бурканган ёшгина спорт устасининг чайир ва чопқир оёғи!

Авлиёлар оромкурсининг тирсаклагичи оша она билан қизалоқни кузатишда давом этдилар: улар бутун шаҳар бўйлаб ўтиб чеккадаги ғариблар маҳалласига кирдилар. Она уйга кириб кетди – унинг ишлари кўп эди – Норетта эса, шарча ипини қўлида маҳкам тутган қўйи тош устига ўтирди-да, нигоҳларини шардан йўловчиларга кўчирди, афтидан, барча унинг бебаҳо хазинасига ҳавас билан қараётгандек туюлди. Гарчи қуёш нурлари хўмрайишган баланд бинолар орасида қолган бу жинкўчага тушмасада, қизалоқнинг табиатан унчалик чиройли бўлмаган, лекин ойдин руҳсори атрофни ёриштириб-нурафшон қилиб турар эди.

Қизнинг ёнидан уч нафар болакай ўтаётганида, гарчи ўтакетган безори бўлсалар-да, ҳаттоки уларни ҳам қандайдир бир куч қизалоққа ўгирилиб қарашга мажбур қилди. Қизалоқ ҳам уларга қараб қолди. Шунда учовлондан бири ниҳоятда табиий бир ҳаракат билан лабида тутаб турган тамақини олди-да, уни ҳаво шарчасига босди. Шарча пақ этиб ёрилиб, ҳалигина осмони-фалакка мағрур бўй чўзган ип учидаги бужмайиб шаклини йўқотган бир ҳовуч елимча билан бирга қизалоқнинг тиззасига келиб тушди.

Норетта нима бўлганини дафъатъан тушунмади ва овозлари борича хоҳолаб қолган қўйи қочиб кетаётган уч такасалтангнинг ортидан ҳанг-манг бўлиб қараб қолди. Ниҳоят, шарчасининг энди йўқлигини, ўзининг ҳаётидаги ягона қувончидан маҳрум этишганини англаб етди. Юзчаси ғалати тарзда тиришиб, уни юпатиш имконсиз бўлган оғир дард-алам камраб олди.

У шундай ҳўнграб йиғладики, худди мутлақо тузалмас даҳшатли фожеа рўй берган-да, энди уни ҳеч нима билан овутиб бўлмайдигандек. Осойишта жаннат маъволарига, ҳалигина айтганимиздек, ердаги шовқин-суронлар этиб бормас эди: на мотор товушлари, на ўқ овози, на одамларнинг оҳ-фарёдлари, на атом бомбасининг портлаши... Бироқ қизалоқнинг жон-жаҳди билан юраги ўртаниб йиғлаши жаннатнинг барча бурчакларида эшитилди ва уни бутун таг-туғи билан ларзага келтирди. Гарчи жаннат абадий осойишталик ва шодлик маскани дея тўғри айтилса-да, ҳар қалай, ҳамма нарсанинг чеки-чегараси бор! Адолат посбонлари инсоннинг изтиробларига лоқайд қарашлари мумкинми, ахир!

Шарчага боғлиқ лавҳа оромижон ҳузур-ҳаловат оғушига чўмган авлиёлар учун кутилмаган зарба бўлди. Мангу ёруғлик салтанати устида соя пайдо бўлиб, юракларни беихтиёр эзиб юборди. Қизалоқнинг қайғусини қандай қилиб аритиш мумкин?

Авлиё Котиб ўз дўсти Онетога жимгина тикилди.

Нақадар қабихлик! – хитоб қилди авлиё Онето ва эндигина тутатган тамакисини улоқтириб юборди.

Ерга тушар экан, у ўзидан узун, мўъжизавий жилваланган ёруғ из қолдирди. Ва пастда – ердаги кўпчилик яна учар ликопчалар ҳақида гапира бошладилар.

Рус тилидан Раҳимжон ва Фаррух ОТАУЛИ таржималари